

האם תקבל הכנסת בהיסח-הדעת הצעה ששמה הנכון צריך היה להיות "החוק להתרת עדות שקר"

איש אינו אוהב לקרוא סעיפים משעממים של הצעות-חוק מסובכות. אולם כאשר משמש השיעמום החוקי השגרתי להסוואת מזימות העלולות לכרות קבר למשטר-החוק בארץ. הגיעה השעה גם לאזרח לעיין בסעיפים.

בחוקים מקוריים, מגילות-מגילות. לכן תוקן דווקא סעיף אחד זה מתוך 370 הסעיפים של החוק הפלילי. הדרך לגינינום רצופה בכוננות שאינן פחות טובות.

***
החוק לריסון תמיר, תשט"ז

לא פחות טובה הכונה המוצהרת של הצעת-החוק השנייה, החוסה בצנעה בצלה של ההצעה הראשונה: "חוק לתיקון דיני הראיות (חקירת עדים), תשט"ז-1956". עד כה שלט בארץ העקרון הבריטי: "אתה יכול להתחקי עד ל!" הכוונה, היחה, כמוכן, לעד של הצד השני. אין אדם יכול לטמון מלכודות לעד שהוא עצמו קרא לו, אלא אם כן הוצהר עד כזה כ"עד עויין". אולם אם נקרא עד על-ידי הצד השני, הרג שכל האמצעים כשרים לחקירתו: אפשר לשאול אותו שאלות שאינן נוגעות במישרין לעניין, כדי להוכיח שהוא שקרן או בלתי-מוסרי, לערער את שיווי-משקלו בשאלות מבלבלות, להתקיפו התקפתי-מצח מוחצת או לטמון לו מלכודת בדברי רוך.

וזהו, "חקירת שתי-צדדים", אחד היסודות החיוניים של מערכת המשפט בבריטניה ובארץ. בידי אמני-המשפט הפכה לאמנות ממש, שוט לשבור את התנגדותו של עד-השקר, עינוי לכל אדם שיש לו מה להסתיר או לטשטש. היא חשובה עד אין ערוך יותר מכל מכונה או זריקה לגילוי האמת.

הצעת-החוק החדשה כוללת רק סעיף אחד ויחיד. הסעיף כולל 36 מלים, שדי בהן לבדן כדי להרוס את יסודות ה"משפט בארץ. הנוסח:

"בחקירת עד בבית המשפט יאסור ויפסיק בית-המשפט כל חקירה אשר לדעתו אינה נוגעת לדברים העומדים להכרעה בתהליך שהוא דן בו, או שיש בה לדעתו משום הפחדה, ה"טעיה, עלבון או ביוש שאינם הוגנים או שאינם לענין."

***
כבלים לשופט, מחסום לפרקליט

אם תתקבל הצעת-החוק זו, הרי תסתום את הגולל על קברה של חקירת שתי-צדדים. באותו קבר יהיה מונח משהו הרבה יותר חשוב: יסוד השיפוט במדינה.

אם יקום מחר עורך-דין כדי לחקור עד חשוב שהובא על-ידי הצד השני, למשל המפקח הכללי של משטרת ישראל, לא יוכל לשאול אותו שום שאלה שאינה נוגעת במישרין לענין הנידון, למשל סגירת התיק של שייקה ירקוני. הוא לא יוכל לשאול אותו, ולמשל, מה דעתו על שוד הרכוש הגנוש.

אם יחרוג עורך-הדין ממשלה מצומצמת זו, יקום יריבו, עורך-הדין שהזמין את יחזקאל סהר כעד, וידרוש להפסיק את החקירה. במקרה זה יהיה השופט חייב — לא רשאי, אלא חייב — להפסיק את החקירה. אם יסרב לעשות זאת, עלול הדבר לשמש סיבה מספקת לביטול פסק-דינו בערעור. בידי חיים כהן יהיה שוט נוסף נגד השופטים הבלתי-תלויים, שהם יסוד משטר-החוק.

מדוע הוצע חוק זה דווקא עתה? מדוע היה בו צורך בארץ, למרות שלא נמצא בו שום צורך בבריטניה ההגונה, בעלת המסורת המשפטית בת מאות בשנים? מדוע נמצא לנכון לכבול את ידי השופטים, נוסף על זכותם, הקיימת מאז ומעולם, להפסיק חקירה שירודה לדעתם מן הפסיים?

בקיצור: מדוע נקבע לפתע כי מהימנותו של עד אינה נוגעת עוד לענין הנידון במשפט בו הוא מופיע? ה"יועץ המשפטי הסביר זאת בכתב:

"לאור התלונות ההולכות ומתרבות על חקירות עדים בלתי-הוגנות, והחזרות ממסגרת הנידון במשפט, נראה צורך להעניק לבלתי-המשפט סמכות זו בחוק מפורש."

מאחר שה"יועץ המשפטי לא פירט מגיין באו התלונות, הרי אין לדעת אם הושמעו על-ידי מרכז מפא"י, ואם נגעו לחקירת ירידיו של משה שרת במשפט קסטנר.

* לא תיקנו עד כה: שורה של סעיפים שבתי-המשפט עצמם דרשו את תיקונם.

אין... לשלול מן הנאשם את ההגנה, כי במסרו את העדויות או האמרות האמין בתוסלב שהן אמת, או את ההגנה, כי במסרו עדות סותרת או אמרה סותרת, התכוון בתוסלב לתקן עדותו או אמרתו הקודמות לפני בית-המשפט או הרשות שיפעלו על פיהם."

בשפה אנושית יותר, הרעיון היסודי פשוט מאד. עד כה היה ברור שאם עד אחד מוסר שתי עדויות סותרות, הרי

מתקן-חוקים חיים כהן
למי, מתי וכיצד מותר לשקר?

ששקר לפחות באחת מהן. עתה נשברת הנחה זו. העד יכול עתה לטעון כי טעה בעדות הראשונה, וכי תיקן את עצמו בסברה השנייה, לפני שניתן פסק-הדין.

מובן מאליו שאם יתקבל חוק זה בצורה זו בעוד מועד, יוכל ישראל קסטנר לטעון טענה זו אם יגיע דינו לבית-המשפט המחוזי, כי בניגוד למקובל, שכח ה"יועץ המשפטי לכלול בהצעת-החוק סעיף האומר שאין החוק חל על עדויות ש"ניתנו לפני האכרז ממש, כשש לו כבר ידעה ברורה על כל אולי רצה ה"יועץ המשפטי לחסוך נייר.

***

הכרז מוכב

הנזק העצום הגלום בחוק זה ניתן להבנה בנקל גם למי שאינו משפטן מקצועי. למעשה נותן החוק הכשר לעדות-שקר.

אם יתקבל החוק, יוכל כל עד לשקר בעדותו העיקרית ככל העולה על רוחו. אם יסתבר לו בהמשך המשפט, או בחקירת שתי-צדדים, כי נתפס בקלקלתו, וכי הוכח שובריו היו כוזבים, הוא יכול לקום ולתקן את דבריו "בתוסלב".

למעשה נתונה לו זכות זו עד למתן פסק-הדין — היינו, עד לרגע האחרון ממש, כשש לו כבר ידעה ברורה על כל שאר העדויות שנמסרו באותו משפט.

אולם כל זה אינו מופיע, כמוכן, בדברי ההסבר של ה"יועץ המשפטי, שהוצמדו להצעה. מדוע הוצע דווקא חוק כזה בשעה זו? לחיים כהן הסבר משכנע ומלבב: "יש ברעת הממשלה להציע לכנסת את החלפת דיני העונשין המגדטוריים

עזכרי משרד היועץ המשפטי גירדו את גולגולותיהם. לפנייהם עמדה בעייה קשה. בחודשים הקרובים עומדים להתחולל במדינה שורה של מאבקים משפטיים שבהם מסובכות ממשלת-ישראל או המפלגה השלטת בה.

גם משפטנים חתיקים התחלחו בהשגבם על כל מה שעלול לקרות במשפטו של עמוס בן-גוריון נגד שורת המתנדבים, במשפט בהרלי, ובשלושת המשפטים של ישראל רודולף קסטנר. בכל המשפטים האלה עומדים להופיע אישים רמי מעלה, השומן והשמנת של המשטר הקיים. אחת מהם עלולים לרדת מדוכן העדים כבאלונים דקורים בסיכות. היה צורך לעשות משהו. אולם גם משפטנים נועזים הבינו כי קשה להוציא חוק בשם "החוק להגנת ישראל קסטנר, תשט"ז-1956", או "חוק לתיקון דיני הראיות (חקירת עדים חברי מפא"י) תשט"ז-1956".

היה דרוש טכסיס מחוכם יותר כדי להגן מראש על שליחי הסוכנות, קציני המשטרה ושאר שוט-הירק הממשלתי. ואין דבר העומד בפני הרצון הרע. על שולחן הכנסת הונחה חוברת כחולה של רשומות, גליון 257, הנראית כעבודה שיגרתית של משרד המשפטים.

כשפתחו עורכי-דין מנוסים חוברת זו, והתגברו על ההצעה הראשונה שהיתה תמימה ושיגרתית בהחלט ("חוק המהנדסים והאדריכלים, תשט"ז-1956") פקחו את עיניהם לרחוקה. הם נתקלו בשתי הצעות-חוק קטנות וצנועות, העלולות להפיל את עמודי-התורן של משטר-החוק בארץ.

***

החוק להגנה על קסטנר, תשט"ז

שועלי החוק הקטנים, המחבלים בכרם התחיקה בנוסחם ליצור שטח-הפקר מסביב לקסטנר, כבר הספיקו להשמיד שני גפנים ירוקים. הצעת-החוק אחת ביטלה את האפשרות שאדם פרטי יגיש קובלנה פלילית פרטית, נגד איש שהר את החוק ואשר המשטרה והתביעה הכללית מסרבים לתבוע אותו לדין. המצב החדש: רק היועץ המשפטי קובע בארץ מי עבר על החוק — ומי לא.

כדי לחקק מצב זה הוצעה הצעת-החוק שניה, שגם היא נתקבלה בינתיים, המבטלת את החובה להביא שטר קודם כל ל"חקירה מוקדמת" בפני שופט-שלום, המחליט אם להעביר את דינו לבית-המשפט המחוזי או לא. גם זכות זו עברה, למעשה, לידי היועץ המשפטי של ממשלת-ישראל. אולם לפני שנתקבלו שני חוקים אלה הספיק עורך הדין שמואל תמיר להגיש בשם מלכיאל גרינולד קובלנה פלילית פרטית נגד ישראל קסטנר, על שבועת-שקר. במשרדי היועץ המשפטי נוצר מצב-חירום. היה צורך לחוקק מיד חוק שימנע את העמדת קסטנר לדין, אפילו אם יחליט שופט-השלום להעביר את דינו לבית-המשפט המחוזי.

התשובה המחירה לבעייה זו ניתנה על-ידי חיים כהן ב"הצעת חוק של 12 סעיפים תמימים, בשם "חוק לתיקון דיני העונשין (ראיות כוזבות), תשט"ז-1956".

***

ענין של תוסלב

במשפטו הגדול הכחיש ישראל קסטנר בעדותו ה"ראשונה באיפן נמרץ שמסר הצהרה לטובת אלוף הס.ס. קורט בכר, חבר מנגנון ההשמדה הנאצי. בחקירת שתי-צדדים, כשנלחץ אל הקיר, סתר הוא עצמו הודעה זו. בהסתמכו על כך הגיש תמיר את משפטו על קסטנר, האשימו בשבועת-שקר.

הצעת-החוק החדשה מתקנת מצב-בייש זה. למראית-עין היא עוסקת בכלל בהגדרה חדשה של שבועת-שקר, בצורה היכולה לשמש דוגמה בכל קורט צבאי להסוואה. המטרה האמיתית מתגלה רק קרוב לטרף, בסעיף 10.

לינג. שוהם רגזה. האיש כסוף-השיער נשאר קרח מכאן ומכאן.

אפילו נמרוד. שני מקרים שפכו בזמן האחרון אור בהיר על המצב הקודר:

- אחרי שרכשה שוהם אוניה מובילת נפט, שהיתה צריכה להישאר רחוקה מן הארץ במשך חצי שנה, סרבו הימאים לעלות עליה, אלא בתנאי שיואלפו כל חודש-חודשיים בימאים אחרים. איגודם היה חסר-אונים כלפי דרישה מגוחכת זו, נאלץ להציג אותה ל"שוהם.

- כשעמדה להפליג אוניה חשובה מחיפה,

נשבר עמודי-השדרה של ציבורי-הימאים והיה צורך לבחור במוכיר איגוד הימאים שהיה שקט וממושפע, בחרו דווקא בימאי קשש זה. התמנים קיזו ששמו הטוב, כחבר מן-כירות המרה, יעזור להשליש מרות על הימאים, להכניעם לרצון שליטי חוסיסטיאן.

היה זה חשבון-שווא. הימאים הם בכל העולם ציבור סורר ומורה, המושך טיפוסים השוני-אים את ההליכה בלם. ימאי ישראל לא יצאו מכלל זה. הם כזו לזוטנפלד השקט, ראו בו קומיסאר של שוהם. ואילו זוטנפלד חסר-הישע נאלץ להילחם על כל טעות שנכנסה לראשו של ימאי, כדי להוכיח שאינו קחיני.

כללי, הפכה נושא לרגשי זילזול ואיבה גלויים מצד הימאים, אותם באה לייצג. היא היתה לבדיחה ברחובות חיפה אחרי שקם רב-חובל אנריקו לוי, בעל משכורת מיוחדת כמנהל בית-הספר הימי בעכו, דרש שהימאים יקפאו בעצמם את שכרם בגלל מצבי-החירום.

למחרת היום הודיע האיגוד הודעה צנועה שהעידה על סערה בכוס מים: ארווין זיטני פלד התפטר ממוכירות האיגוד.

מסרה-השכל: שבירת שביטה בכוח אינה מעשה מחוכם אם נהרס הבסיס להמשך ה"עבודה. אחרת היא עלולה לשפוך את הילד עם מי האמבטיה.

ציוה האיגוד על ימאיו שלא לעלות עליה, בגלל כססוך פעוט על תשלום מחיר הדר-כונים.

נאנה אחד מקברניטי שוהם העיפיים: "אפילו נמרוד אשלי היה יותר טוב ממוכיר רות זו. הוא היה דורש מאתנו וייתורים, אולם לפחות היה מסוגל להטיל מרות על אנשיו!"

הילד והאמבטיה. לפני שבועיים נפי תחה מועצת הימאים באווירה של שיעמום

• מנהיג מרד הימאים, שהצטרף בינתיים למפ"י.